

Camins d'Estiu

**AUTON de 2008
IVÈRN de 2009**

Numerò 99

Abonament sol **15 €**
(fòra cotisacion)

SOMARI

- P. 3 *Lo mot del Cap-redactor*
P. 4 *Lo mot del President*
P. 5 Rendut-compte Amassada Generala
P. 6 Estat financièr de l'associacion
P. 7 Rendut-compte Dictada occitana
P. 8 La 6ª Escòla Occitana d'Ivèrn
P. 9 Català, qu'es aquò ?
P.15 *L'òme vièlh de la luna*
P.18 *Lo cantonièr de La Francesa*
P.20 *Camin de las peiretas*
Lo portanèl
P.22 *Tres contaralhas*
P.24 L'occitan blos : "Ai trabalhat tota la jornada"
P.25 L'occitan blos : "Quitament l'ase e lo buòu"
P.26 Provèrbes

***

Fotò : Sabina P.

*Al campanal
de sas floretas
lo mes d'abrial
ven d'espelir.*

*(Las oras lentas)
Max LAFARGA*

Director de la publicacion : *Marcèu Esquieu*
Escola Occitana d'Estiu
16 rue de Pujols
47300 VILANUÈVA d'ÒUT
Tel & fax : 05 53 41 32 43
Corrièl : eoe@wanadoo.fr
Site : www.eoe-oc.org

REVISTA DE L'ESCÒLA OCCITANA D'ESTIU

COTIZACION 2009

a pagar abans lo 10 d'abril 2009

16 al 22 d'agost de 2009
35^a

**ÈSCÒLA D'ESTIU
OCCITANA**
Vilanuèva d'Òut
Òut-e-Garona

L'Escòla occitana d'Estiu (EOE-IEO 47) es una seccion de l'Institut d'Estudis Occitans. Las cotizacions dels sòcis son fixadas per l'IEO "Nacional".

Lo pagament de la cotizacion permet de :

- * recebre "Camins d'Estiu", revista de l'EOE
- * participar a l'Amassada generala de l'EOE
- * recebre "Occitans !", revista de l'IEO Nacional
- * participar a l'Amassada generala de l'IEO Nacional (en Mai)

Tablèu de las Cotizacions per 2009

Categoria	Part departamentala (e locala)	Part Regionala	Part Nacionala	TOTAL
Individual	12,50 €	1,50 €	16,00 €	30 €
Individual tarius reduch	4,50 €	1,50 €	6,00 €	12 €
Coble	12,50 €	1,50 €	24,00 €	38 €
Persona morala	20,50 €	1,50 €	16,00 €	38 €

Los sòcis d'Òut-e-Garona pagan l'integralitat de la cotizacion. Los d'autres departaments que cotizan per ja una seccion departamentala tanben.

Los que son en defòra d'Òut-e-Garona e que son ja sòcis d'una seccion departamentala pagan sonque la part departamentala (exemple individual, tarius normal : 12,50 €).

BUTLETIN D'ADESION de mandar a :

EOE-IEO 47 — 16 rue de Pujols — 47300 Vilanuèva d'Òut

Nom : ..... Petit nom : .....

Adreça postala : .....

Tel : ..... Mèlh : .....

- Sèi ja sòci d'una seccion departamentala fòra d'Òut-e-Garona, pagui €
(mencionar lo departament : .....)
- Sèi pas sòci d'una altra seccion departamentala, pagui €

Mot del Cap-redactor

Agram forcut !

E coneissètz l'agram forcut ?
Sembla ben qu'aquela èrba crèbe pas jamai !
Los paisans i susavan son sadol, tota l'annada,
gòbias e bigòs en mans pr'amor de lo desregar...
L'èrba d'agram s'atestudissiá totjorn, per i reviscolar, l'an d'après,
insolenta e druda, sus la talvera...

Marrida èrba ? Que non pas !

Èrba fisèla, acrancada a la tèrra... coma la lenga nòstra.

Tornarai pas mai sus las dificultats de l'ora d'ara...

D'autres vos assabentaràn de la passa asardosa que travèrsam
atal a l'E.O.E... Temps de las vacas magras, pecaire !

Parlarai solament de nòstra revistòta, (repapiaire que soi !) de
Camins d'Estiu, que serpetegèt coma l'agram forcut, de passa ma-
grinèla en passa mai abundosa...

De las tres parts : informacion sus l'actualitat de l'E.O.E -
part pedagogica e culturala - creacions... A tengut, tusta-buta. Sèm
a passar lo centenat de livrasons...

Inusables, inagotables... Indispensables, per tot dire, *los Ca-
mins d'Estiu* !

Mercès primièr, los militants de pluma e de bèc, que asseguràn
a l'encòp, la perenitat de l'ensenhament, a l'EOE, e la matèria de la
revistòta...

Militants cap-e-tot, dels plasers masoquistes son coma se sap
plan, bravament pagats nòstres escrivans, de contra-marca !!!

Manquèssetz pas, pr'aquò, vautres, los novèls venguts a
l'E.O.E, de mandar tèxtes... testimoniatsges e sugestions per alimen-
tar la plaqueta. Escrivètz ! escrivètz...

Mas, nos cal tanben drasticament, estalviar qualques despensas,
en realizar solets, tot çò que nos es possible de far.

Atal, vau personalament assumir, un còp encara, la partida
d'estampariá de las brocaduras... Me soi fait la man, a l'usatge !

Tant que poirai... d'ara enlà, farai tornar : tiratge, encartatge,
agrafatge, massicotatge... Demoraràn sonca de pagar, lo papièr e los
sagèls postals... (coma un còp èra, quand fasiái virar l'ofsèt gaireben
tot solet, a Picapol !) Un plaser, qué !

La Sabina continuarà de picar e metre en fòrma la matèria
amassada per composar la revista. A pres lo bon biais, e la revistòta
mercés ela, es de mai en mai al punt, ordenada e agradiva...

Pr'aquò, los còstes d'estamparia, estalviats atal sus l'annada,
devon ben virar a l'entorn dels mila euròs, saique !

Dins la metèissa mira d'economia, per assegurar las velhadas
de l'Escòla d'Ivèrn a Fois, nos vos sèm estalviats ongan, amb lo Bernat
contaire, e la Terèsa Duverger, gaireben l'equivalent d'una me-
sada de la Secretariá... Degun n'a patit de tròp.

Ne cal prene de grana !

L'agram forcut e "*Camins d'Estiu*", grellhan encara sus la
talvèra !

Marcèu ESQUIEU

Lo Mot del President

E ben l'Escòla Occitan d'Estiu a un
president novèl dempuèi l'amassada generala
del 10 de genièr passat : ieu, **Pèire Boissière**,
65 ans, domiciliat a Gavaudun, Òut e Garona.
Gavaudun es a trenta quilomètres al nòrd-èst
de Vilanuèva d'Òut ; se i parla l'occitan len-
gadocian. Mon mestier : dirai cantaire.

Bernat Bergé voliá pas contunhar al cap de l'associacion. Lo
mercegi al nom totes nosautres per son accion pendent sas annadas
de presidéncia. Es ara un dels vice-presidents, e contunha d'èstre
plan engatjat dins nòstras activitats : el e d'autres administradors
agèron pas besonh de ieu per portar l'Escòla d'Ivèrn del mes de fe-
brièr passat.

Quicòm mai de novèl per nòstra associacion : èra fins ara una
seccion especializada de l'Institut d'Estudis Occitans ; n'es venguda
tanben la seccion departamentala per Òut e Garona. La seccion de-
partamentala existenta a desaparegut per aquò far. L'EOE es ara
l'EOE - IEO 47. Pensam que las doas activitats - los estagis de lenga
dubèrts a un public interregional e internacional d'un costat, e l'ac-
cion occitanista locala de l'autre - se poiràn apiejar l'una sus l'au-
tra, se botar en sinèrgia, pèrtal de se desvolopar, se far conéisser del
public e reconéisser per las collectivitats territorias.

Çò qu'es pas novèl es que i a de trabalh a far. Al nivèl depar-
tamentala, nosautres los locals o sabèm ben pro ; l'occitanisme cultu-
ral organizat a besonh de s'afortir dins Òut e Garona. Per l'escòla
del mes d'agost, nos cal aumentar lo nombre d'estagiari, atènger de
publics novèls. Tot aquò sens oblidar de manténer la capacitat fi-
nanciera de l'associacion, per tal de poder contunhar de pagar nòs-
tra emplegar sens se botar en deficit.

**A prepaus d'aquò ... i pensi ... oblidem pas de pagar nòstra
cotizacion !** (veire pagina 27).

Pèire BOISSIÈRA

Amassada generala del 10 de genièr de 2009 Rendut-compte

• La fusion IEO 47/ EOE :

La dissolucion de l'IEO 47 es feita.
Lectura de la declaracion de l'IEO 47 e aprobacion.
Presentacion dels novèls estatuts de l'EOE-IEO 47.

• Rapòrt moral :

Un trabalh remirable es estat fach per l'Escòla Occitana d'Estiu de 2008, las evaluacions son estadas positivas, mas i aguèt mens d'estatgians. La bicicletada foguèt un bon biais de far la ligason amb los catalans. La publicacion del libre del Bernat costèt pas res a l'escòla. Los corsas per adultes de Frederic Fijac fonccionan plan. La question es estada pausada per trapar de solucions que perme-trián de rentabilisar melhor lo trabalh de Sabina e lo local de Vila-nuèva. Sabina seguís una formacion de maquetista.

• Rapòrt financièr : Veire l'article "Estat financièr..."

• Eleccion del Conselh d'Administracion e del Burèu

Los estatuts de l'Escòla preveson 21 personas dins lo C.A.

Lo novèl CA : *Ivon BALES, Bernat BERGÉ, Pèire BOISSIÈRE, Olivèr CAPONI, Gèli CARBOU, Maèla CLOAREC, Maria-Odila DUMEAUX, Terèsa DUVERGER, Marcèu ESQUIEU, Frederic FIGEAC, Bernadeta FOURNIÉ, Patrici GENTIÉ, Manu ISOPET, Joan-Felip JOULIA, Max LAFARGUE, Carolina MAILIN, Joan-Pèir MINER, Cristian RAPIN, Vincent RIVIÈRE, Maud SÉGUIER e Martina TARDIF.*

Lo novèl Burèu : *Pèire BOISSIÈRE* President, *Bernat BERGÉ* Vici-president, *Vincent RIVIÈRE* Vici-president, *Olivier CAPONI* Vici-president, *Maèla CLOAREC* Vici-presidenta, *Patrici GENTIÉ* Clavaire, *Frederic FIGEAC* Clavaire-adjunt, *Maud SÉGUIER* Secretariá, *Terèsa DUVERGER* Secretariá-adjunta, *Marcèu ESQUIEU* President onorari.

• La dictada de 2009 : Veire l'article

• L'escòla d'ivèrn : Veire l'article

• L'escòla d'estiu de 2009 :

Se tendrà del 16 al 22 d'agost.

Per las velhadas : gardam una velhada bèla lo divendres de ser. Mesclar de seradas festivas que permeton d'integrar los estatgians nòus e de seradas mai pedagogica.

Prepausicions : la projeccion de « Las sasons » dins un cinemà associatiu (Santa Liurada ??) ; una comunicacion de C.P. Be-del amb « Al Canton » ; far venir un magician ; ...

Maèla CLOAREC

Estat financièr de l'associacion

Es una causa coneguda, las finanças de las associacions coneissan un periòde dificile.

Per çò qu'es de l'Escòla Occitana d'Estiu, zo sabètz dempuèi la crida lançada en fin de l'an passat per nòstre ancian president, los problèmas son pro importants.

Pensí qu'un pitchon rapèl istoric es util, per comprendre las rasons d'aquelas dificultats.

Fa un dozenat d'annadas, aprèp una baissa fòrta de la frequen-tacion de l'estagi d'estiu, sentiguèrem que i aviá una possibilitat de tornar aviar l'Escòla d'Estiu. A n'aquel moment, l'estat metèt en plaça los « emplècs joves ». Ne profitèrem e embauchèrem la Sabina, que coneissètz totes. Pendent uèit ans, beneficièrem d'aquelas ajudas (que demesissian progressivament). A partir de 2007, nos calguèt nos en passar, e nos trapèrem amb una manca de gaireben 10 000 euros per acabar lo budgèt.

Per 2008, las causas s'adobèran pas, que a aquela manca es-tracturala, calguèt ajustar una baissa de frequentacion de l'Escòla d'Estiu que menèt a un deficit global de 16 700 euros per l'annada. De segur, emai se lo demai de la venta de Picapol nos a permetut de ténèr ducas adara, es pas possible de contunhar atal. Caquela, al punt que ne sèm, sembla dificile de pensar suprimir l'emplèc per demesir las despensas : lo nivèl de qualitat demandat pel public de l'estagi, lo fonccionament del novèl local dubèrt al public e lo desvolopament d'activitats complementàrias pendent l'annada zo permetrián pas.

Per ensajar de poder contunhar l'accion començada fa mai de 35 ans, maitas causas son estadas decididas per la còla del CA :

- Per començar, un apèl a dons, per permetre d'anar ducas a l'estiu 2009. Lo resultat foguèt al delà de nòstras esperanças, que, al jorn de uèi, la generositat dels sòcis a permetut de reculhir 8165 eu-ros. Que totes los qu'an participat siaguen aici mercejat encara un còp ;

- Una fusion ambe l'IEO47 per metre en commun los mejans, e augmentar la visibilitat de l'occitanisme en Out e Garona (e poten-cialament, lo nivèl de las subvencions).

- Una gestion mai eficaça de las escotissons, en ensajant de sen-sibilizar lo mai de monde possible a l'utilitat de venir sòci de l'EOE-IEO47.

- La mesa en plaça d'un projecte de convencion de mutualiza-cion de l'emplèc ambe l'IEO Aquitània, dins l'encastre d'un desvo-lopament d'una ret de corsas per adultes.

- Una presa de contacte ambe los elegits per tornar veire lo nivèl de las subvencions que recebèm.

- Una sollicitacion de la Generalitat de Catalunya, ambe l'ajuda de nòstres amics del CAOC per ensajar d'obténer un sostenh financièr

- Una dinamisacion de las ventas a la botiga (publicitats, emissions regularas de radio, articles de premsa,...), que nos a permetut d'augmentar sensiblament l'activitat de librariá.

De segur, tot aquò se dèu acompanhar d'una limitacion de las despensas a l'essencial per ésser eficaç.

Una participacion nombrosa a l'Escòla d'Estiu de 2009 serà a l'encòp lo melhor biais de portar moneda a l'associacion, e de mostrar l'estacament de totes a l'Escòla Occitana d'Estiu. Vos i esperam totes.

Patrici GENTIE

Dictada Occitana de Vilanuèva d'Òut Lo Dissabte 31 de genièr de 2009

La dictada de Vilanuèva d'Òut recampèt un quarantenat de participants (6 escolans, 7 collegians, 5 liceans e 18 adultes).

Lo tèxt èra tirat del libre d'Ana Regourd "Nomadas", colleccion "A tots", IEO edicions.

Moment fòrt de la Dictada : per visio-conféncia, saludèrem los nòstres amics catalans a Barcelona.

A la fin de la Dictada, lo Bernat Bergé analisèt lo tèxt en mencionar las dècas d'evitar e los punts dificils.

Del temps de la correccion, la Bernadeta Fournié nos presentèt una vidèu del conte de Joan Frances Bladèr, adobat pel Marcèu Esquieu, "Los dus presents"; aviá trabalhat sus aquel conte amb d'enfants d'Òut e Garona. Una capitada.

Pendent la Dictada, lo Patrici Gentié e lo Pèire Boissière donèron doas conferéncias pel monde que volián pas participar a la dicatada : "Lenga occitana e noms de luòcs" e "L'occitan dins lo concèrt de las lengas".

Un fum de prèmis de ganhar : un bon de 200 € per un sejoir per doas personas en cambra d'òste dins l'Avairon pendent l'Estivada de Rodés, camisetas "Qu'es aquò ?", descons del Musèu del Fetge Gras, libres e CD occitans, abonaments a La Setmana e a Plumalhon, baladors MP3/MP4...

Cada participant ganhèt una caçoleta al fetge gras de Solelha, un jornal La Setmana, de remesas sus abonaments a La Setmana e a Plumalhon e una règla de l'EOE.

La 6ª Escòla Occitana d'Ìvèrn : I tornarem l'an que ven ??

Del 16 al 20 de Febrièr se tenguèt a Foish la 6ª Escòla Occitana d'Ìvèrn (EOI).

La tòca de l'escòla d'ìvèrn coma la de l'estiu, es de prepausar a l'encòp un estagi de lenga (3 oras 30 de cors), un banh linguistic permanent a través d'activitats ligadas a la cultura occitana, una socializacion de la lenga (que n'avèm tan besonh en çò nòstre !!) e tot aquò dins un ambient gaujós (que pensam pas que l'aprendissatge, coma l'enfatament, dega se far pas que dins la dolor).

Objectiu tocat ? Òc, pel vintenat de personas que seguiguèron l'escòla.

Venguts coma ac declarerai en primièr per aprene la lenga, mas tanben per la viure e la far viure, per se fretar a l'autre, tornèron partir encantats de l'estagi, se nos fisam a las evaluacions "sus la cauda" de la fin de l'escòla.

Malgrat qualques imperfeccions (cambras de 4 tròp pichonas, organizacion de còps que i a pas pro rigorosa, activitats pas pro diversificadas), los participants an saludat la qualitat del trabalh dels ensenhaires e la siá competéncia, reconegut las bonas condicions d'aprendissatge, e presat lo banh linguistic permanent. Se son congotats de l'ambient suau, de la simplicitat, dels escambis, dels rescontres e de la convivéncia.

L'escòla se tení al còr del vièlh Foish, al pè del castèl, dins un fogal : Léo Lagrange. Mai d'un òste del fogal que se trapèron per azard dins lo revolum de las nòstras velhadas nos volguèron complimentar de la nòstra dubèrtura, del nòstre acuelh, del nòstre sens del desvesiment. Auriám tornat inventar "Paratge" ?

Lo cercle occitan Pèire Lagarda de Foish que nos ajudèt a margar l'escòla, que participèt al programe (conferéncia, talhièr cossina, musica, dança, ...) a la comunicacion sul siti, en mai d'aquel trabalh contribuèt a la capitada de las velhadas e de la dubèrtura de l'escòla sul defòra.

Quina leiçon tirar d'aquela escòla ?

Un estagiari diguèt que la primièra qualitat de l'escòla d'ìvèrn èra d'existir.

Cal que l'escòla d'ìvèrn se torne far, e perqué pas al meteis endreit (la sensibilitat occitana e occitanista del luòc que s'i ten es fundamentala per la siá capitada).

Ara, per melhorar aquela escòla : multiplicar los nivèls d'ensenhament e los dialèctes, diversificar las activitats, afortir

l'equipa d'animacion, e melhor assegurar l'amortiment, demora pas a aquela epòca de vacas magras de ne far creisser lo public. Per aquò far, nos cal plan segur melhorar la nòstra comunicacion ; mas es tanben lo nòstre dever de far cadun dins lo nòstre canton, la promocion de l'escòla (*que la bauta, quítament a l'epòca d'internet, demora encara la primièra coneissença de l'Escòla*).

L'escòla es la nòstra òbra, la fé nos torna quora per las nòstras capitadas, quora per la mobilizacion de vosautres per salvar l'escòla, en avent la fé e las òbras, avèm pas cap de rason de morir. E de tot biais n'avèm pas lo dreit !

Bernat BERGÉ

Català, qu'es aquò ?

Presentacion feita a l'EOE de 2008 al talhièr Cultura catalana, per Meritxell Pueyo Sotos e Jordi Bosque Estévez.

Sovint s'han fet servir arguments orogràfics per justificar l'actual línia de frontera que separa els estats d'Espanya i França, aprofitant la presència de la serralada dels Pirineus. Tanmateix, pel seu extrem oriental, el Pirineu acota el cap i es troben fins a quatre punts baixos que permeten el pas a banda i banda fins i tot en els hiverns més freds. A més, tots els estudis antropològics mostren que ibers, celtes, romans i gots, es repartiren per igual a banda i banda dels Pirineus. Així, doncs, la serralada pirinenca no ha estat mai cap obstacle a les diverses onades migratòries procedents d'Àfrica, Europa o Àsia.

“Aquelles muntanyes - que tan altes són,
me priven de veure - mos amors on són...
... - Jo no sé com, però un vent de profecia
corre sobre eixos monts d'ací i d'allà ;
jo no sé quan, però vindrà un dia
que el Pirineu regnarà !
Vosaltres els del mar cap a Baiona,
vosaltres els de Pau i d'Argelers,
vosaltres de Tolosa i de Narbona
i los del parlar provençalès ;
i tu Aragó més alt, i tu, Navarra,
oh catalans que a l'altre mar sou junts,
alceu els ulls al mur que ara ens separa :
s'acosta el dia que serem tot uns.”

Joan Maragall, *Glosa* (fragment)

Occitània, bressol de Catalunya

L'origen dels territoris de parla catalana es remunta a la reconquesta cristiana de les terres que els sarraïns anaven conquerint. La Guerra Santa musulmana empenyia amb embranzida la conquesta de les terres de la península ibèrica, creuava els Pirineus

i arribava i prenia Narbona l'any 720. Allí fou deturat l'avanç sarraí pel franc Carles Martell, duc d'Austràsia; a partir s'aleshores, aquella gent de la Gàl·lia meridional s'encarregà d'organitzar la reconquesta de les terres perdudes pels cristians a la costa mediterrània. Així fou que Carlemany i les seves hosts franques atacaren Saragossa l'any 778, en una batalla que fallí i que es recorda en la Chançon de Roland. Però malgrat aquella derrota, la reconquesta continuà, i uns anys més tard, sota el comandament nominal del fill de Carlemany, Lluís el Pietós, rei d'Aquitània, i amb guerrers d'Aquitània, Gascunya, Septimània, Borgonya i Provença, l'exèrcit franc entrà a Barcelona el 801 o 802.

Lligams d'història i amiat

Les gents vingudes amb Lluís el Pietós a les terres novament alliberades compartien llenguatge, costums i sentiments semblants, atès que els habitants de la Gàl·lia meridional, al contrari que els habitants del nord, havien reeixit a conservar un govern propi i també les seves lleis i la seva magistratura. Es va donar terra als soldats i famílies del nord dels Pirineus s'afincaren als vessants i les planes del sud, posades sota una administració comuna. Aquelles gents estrenyien encara més els lligams de les poblacions establertes entre Niça, Llemotges i Barcelona. Dos segles més tard, els habitants de les ciutats on es parlava la llengua d'oc constituïen una classe social separada, els burgesos. La terra entre l'Ebre i el Loira, enllaç entre el nord i el sud i entre la Mediterrània i l'Atlàntic, amb un clima benigne i moltes ciutats riques i pròsperes, esdevingué així, després de 600 anys una nova civilització a Europa després del col·lapse de la societat romana. Narbona va esdevenir-ne el centre religiós, i Barcelona el polític. Ais de Provença, Montpeller i Tolosa en foren focus secundaris d'irradiació d'arts, ciència i política. “*Així, pot dir-se que Catalunya és la regió on les diverses característiques dels pobles de la llengua d'oc es van concentrar i en moltes esferes intensificar*” [Josep Trueta, *L'esperit de Catalunya*, pàg. 17]

Barcelona, Cap i Casal

Des del moment de la reconquesta, les terres que van des de Narbona fins a Barcelona eren sota l'autoritat feudal dels reis de la dinastia carolíngia. Aquestes terres meridionals constituïen un bon coixí contra els embats sarraïns. Així, mentre al sud havien de lluitar sovint per defensar-se dels sarraïns, a la Provença podia florir la poesia trobadoresca. Amb el temps, però, l'autoritat feudal va anar minvant, i a la fi del segle X els comtes de Barcelona ja eren lliures.

El 1112, el comte de Barcelona es casa amb Dolça, hereva de Provença, i rep així el comtat de Provença. D'aquesta manera, l'autoritat de la casa de Barcelona s'estén des de Niça fins a l'Ebre. El 1137 **el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV** es casa amb Peronella d'Aragó, i n'esdevé rei. En aquell moment, la casa de Barcelona referma la seva autoritat sobre la Gàllia meridional. I és també a partir d'aleshores que la llengua provençal es parla correntment a la cort d'un rei. Al cap i a la fi, el rei Jaume I, dit el Conqueridor perquè entre altres coses, va arrabassar als sarraïns les

les illes Balears i el País Valencià, era fill de Maria de Montpeller i fou educat en occità fins als 6 anys en aquella ciutat (l'única del nord dels Pirineus que, per aquesta raó, havia romàs en mans dels catalans) i fou “més que cap dels seus predecessors, un tipus pur de raça provençal”.

I 700 anys més tard...

L'any 1878, al pròleg de la segona edició de L'Atlàntida, de Jacint Verdaguer, l'autor volgué incloure la transcripció de la carta que havia rebut d'un seu conegut amic de la Provença:

Maillane (Bouches du Rhone), 18 de juliol 1877

Moussu e noble mèstre :

Vène de legi atentivament L'ATLÀNTIDA, e vous mande tout-d'un-tèms l'espressioun de moun amiracioun la plus ardènto. Despièi Miltoun (dins soun Paradise lost) e despièi Larmatine (dins sa Chute d'un Ange), degun avié trata li tradicioun primourdiàlo dóu mounde emé tant de grandour e de puissanço.

Voste pouèmo magnifi me fai l'efèt d'aquelis animau espetaculous que li minaire trobon dins lis entraio de la terro, e que, reconstituï per la paleountuolougio, nous revèlon li mistèri ennega pèr lou Deluge. La councepcioun de L'ATLÀNTIDA es grandarasso e soun eisecucioun es resplendènto. Jamai la Catalogno avié fourni uno obro que countenguesse en elo autant de pouèsio, de majesta, d'ampour, de forço e de sagesso. Li tradicioun li plus antico e li plus venerablo de la terro catalano soun aqui acampado, ourganisado e revieúdado em'uno versemblanço estraourdinàri, e l'imaginacioun emé la sciènci embelisson meravilhousamen vòsti supèrbi descripcioun.

O valènt troubaire, avès largamen tengu li proumesso que dounavias en estènt jouine. Me rapelle encaro aquéli bèlli fèsto de Barciouno ounte vous rescountrère, umble estudiant, portant la barretino viouletto, e que venguerias à ièu emé tant d'entousiasme e de gràci. Tòuti, me n'en souvèn, countavon sus vous: ¡Tu Marcellus eris! e avès au centuple realisa lis esperanço que la patria foundavo sus vous.

De tout moun cor vous mande mi felicitacioun emé mi gramaci. L'epoupèio soubeirano que venès d'enaire dins l'ideau apartèn, noun soulament à la Catalogno, mai encaro e subretout à la Renaissènço de nostro lengo; e lou Felibrige entié se glourifico dins vosto obro.

Vous salude, bon e noble mèstre, e vous embrasse de tout moun cor.

F. MISTRAL

Com a curiositat, farem èmfasi en el darrer paràgraf, quan diu “mai encaro e subretout à la Renaissènço de nostro lengo”.

Petita geografia dels Països Catalans

Els Països Catalans presenten una forta diversitat geogràfica. Els antics catalans que s'havien refugiat en les estretes valls pirinenques, en la seva tasca reconqueridora cap al sud, davallaren pels rius cap a es terres planes. Pels corredors dels rius Llobregat, per una banda, i del Ter i el Besòs per una altra, trobaren sortida al mar, per Barcelona, on hi establiren el Cap i Casal, i des d'allí continuaren la reconquesta de terres al sud, cap al País Valencià, i a llevant, cap a les illes Balears. La zona que s'estén entre aquests dos rius és una Catalunya esquerra i humida, de muntana i bosc. A llevant del Ter la terra s'aplana fins al mar, és l'Empordà, la Catalunya ventosa, tocada per la tramuntana. A ponent del Llobregat, en canvi, es configura una Catalunya eixuta, seca, que progressivament va recordant cada vegada més el clima i el paisatge de l'altiplà ibèric. El conreu és de secà i el paisatge apareix, sovint, gairebé desèrtic.

D'altra banda, al llarg de tot el litoral, des de l'empordà fins a la desembocadura de l'Ebre, corre un seguit de serralades més o menys interrompudes i desiguals, que formen la serralada prelitoral. És la Catalunya marítima, que inclou la feréstega costa Brava, que aboca els seus cingles cap al mar; el força més suau Maresme, que entre la serralada i el mar ofereix una estreta franja de terres d'origen sedimentari que tradicionalment han proporcionat un fèrtil conreu; i l'accidentada costa del Garraf, rocallosa i seca, que es perllonga fins a Tarragona, on els sediments de l'Ebre es comencen a fer notar.

La sortida al mar de l'Ebre és aspra i dolorosa. El riu s'ha d'obrir pas en estretes gorges per arribar al mar. Remuntant el riu terra endins, el paisatge és muntanyós i, paradoxalment, de secà. Les catalanes comarques del Baix Ebre, la Terra Alta i la Ribera d'Ebre; els Ports i els dos Maestrats valencians; i l'aragonesa Matarranya, totes de parla catalana, comparteixen unaunitat paisatgística innegable que configura les anomenades Terres de l'Ebre.

Al contrari que els Pirineus, l'Ebre sí que és una veritable frontera natural, i durant molt de temps fou una frontera estable entre els cristians del nord i els sarraïns del sud... Fins que Jaume I n'emprengué la conquesta, que progressà de nord a sud més o menys en línia recta. Al contrari que la muntanyosa Catalunya, el País Valencià, la València de parla catalana que no coincideix amb els límits de l'actual Comunitat Valenciana, és una terra bastant plana. Es tracta d'una franja de terra conformada al llarg dels segles pels sediments que les diverses rieres i rius han anat arrossegant des

de l'altiplà ibèric, les estribacions del qual aquí decauen, tot perdent altura en esglaons progressius, fins al mar. Noms com ara la Plana Alta, la Plana Baixa, el Camp de Morverdre i l'Horta indiquen clarament l'orografia del terreny.

Aquesta plana continuada arriba fins més enllà de la ciutat de València i la seva albufera, fins que ensopega amb el massís d'Alcoi, que s'eleva fins als mil metres paral·lel a la costa des de Xàtiva fins a Xixona, i que parla la mateixa llengua a banda i banda, la qual cosa demostra, un cop més, que la muntanya no ha estat mai cap barrera lingüística. Precisament és més enllà, cap al sud, enmig de la plana que continua, que s'esdevé el límit lingüístic entre el català i el castellà: Oriola, la ciutat, és de llengua catalana; el camp, és castellà. Pel que fa als ports i als pescadors, Santa Pola i Guardamar són de llengua catalana, com les illes balears.

Les illes Balears Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera i uns quants illots, conformen l'arxipèlag més occidental de la Mediterrània, i les illes més allunyades de la costa continental. La més propera, Eivissa, es troba a més de 110 km de la costa. Alhora, són illes petites, però en canvi presenten una varietat paisatgística tan gran, que hom pot dir que són un resum de l'essència mediterrània. Mallorca és l'illa més gran de l'arxipèlag, i la més alta. Tota la costa nord està ocupada per la serra de Tramuntana, que té una alçada mitjana de 1.000 m, i el punt més alt de la qual, el Puig Major, supera els 1.400 m. La serra de Tramuntana protegeix dels forts vents del nord la resta de l'illa, que davalla suauement cap al mar i proporciona bons terrenys de conreu i afavoreix el creixement d'arbres. Sovint se la coneix com l'illa dels arbres. Menorca és tot el contrari. És baixa, plana i rocosa, amb molt poca vegetació. El Mont Toro és el punt més alt de l'illa, que no passa dels 350 m, i la tramuntana hi bat implacable. Eivissa, d'altra banda, torna a ser accidentada, amb crestes que s'alcen fins als 475 m. I, finalment, la petita Formentera, és una plataforma plana, seca i descoberta, conreada de camps de cereals.

Ens ve de gust acabar amb una cita de Pierre Deffontaines, un francès enamorat dels Països Catalans, l'obra del qual Geografia dels Països Catalans (en la versió catalana) ens ha servit de font i guiatge a través d'aquesta petita geografia a vol d'ocell. El seu llibre acaba amb el paràgraf següent:

"Aquest Mediterrani català és el país més visitat del món; el 46% d'aquests visitants estrangers són francesos, el 9% alemanys i el 6% anglesos. Hi ha una unitat turística innegable que s'ha revelat recentment amb una brusquedat i una intensitat excepcionals, la qual risca d'anorrear totes les tan múltiples com precioses varietats regionals, si hom no pren ràpidament mesures de defensa."

Pierre Deffontaines. *Geografia dels Països catalans* (1978)

... Seguida de l'article dins lo n° venent

L'Òme vièlh de la luna

Un jovent veniá de capitar sos examèns per far lo jutge. Se cromptèt un ostal bèl e cerquèt una polida joventa que i poiriá viure amb el.

Mal despièch de son pòrt gloriós e de sa cara polida, lo jovent, que s'apelava Luo Feng, s'enamora pas jamai de las joventas que li presentavan.

Alavetz decidiguèt de daissar sa vila de naissença per viatjar e se trobar el meteís la femna que ne somiava.

Un ser, que veniá de cavalgar mai de ueitanta legas sens s'arrestar, Luo Feng davalèt de caval davant una albèrga. De la chinièra s'escapava la bona flaira de la sopa cauda e confida, e per las fenèstras vegèt fòrça viatjaires que bevián e charravan en risent.

Cercar de joventas l'aviá agotat, alavetz trantalhèt pas e butèt la pòrta de l'albèrga. La sala èra claufida de practicas e trobèt de plaça pas que dins un canton escur a costat d'un òme vièlh que legissiá un libràs.

– *Me pòdi júnher a vos ?* demandèt Luo Feng.

– *Vos en pregui, assetatz-vos, diguèt lo vièlh,*

– *Vòstre libre es plan espés ! Es una longa istòria que legissètz aquí.*

L'òme vièlh fronziguèt los uèlhs e diguèt a votz bassa :

– *Soi l'òme vièlh de la luna e vaquí lo libre dels maridatges.*

Seriatz pas curiós de saber lo nom de vòstra futura femna ?

Luo Feng ussegèt, sabiá pas se caliá creire los mots del vièlh.

– *De la luna, expliquèt aiceste, ieu, vesi totes los nenets e totes las nenetas que naisson dins aqueste mond. Marqui lor nom dins aiceste libre. Après, amb un cordelon roge junhi los pès de los que son per se maridar.*

– *Mon nom es doncas marcat dins aqueste libre ?* demandèt Luo Feng.

– *Segur, e lo de vòstra femna tanben, respondèt lo vièlh en dobrissent son libre a la pagina mila sèis cents setze, ela se sona Lin Lei e es nascuda fa dos ans al sud de Hang Zho dins una familha de jardinièrs.*

– *Es nascuda fa dos ans ! Mas alavetz es pas qu'una mainadeta !* s'exclamèt Luo Feng.

– *Vos es destinada, tornèt dire l'òme vièlh de la luna.*

Tampèt son libre e sul còp desapareguèt coma una trèva.

Aquela nuèit, Luo Feng poguèt pas s'endormir. Quitava pas de pensar a las paraulas de l'òme vièlh de la luna. Li caldriá esperar al mens dotze annadas abans de poder maridar aquela pichona Lin Lei.

Èra nascuda dins una familha de jardinièrs, e el èra vengut mandarin. Luo Feng auriá aimat melhor una joventa del meteís temps e del meteís rang qu'el.

Decidiguèt de far morir la filheta. Tanlèu que se levèt lo jorn, montèt sul seu caval e s'enanèt tot dreit al sud de la vila de Hong Zho. Descobriguèt lèu l'ostal on demorava efèctivament una familha de jardinièrs. Tres òmes trabalhavan a transplantar de camèlias. Al mai jove, demandèt :

– *Monsen, i a entre vosaus qualqu'un ambe una filheta de dos ans ?*

– *Òc, mon fraire a una drolleta de dos ans, mas es partit per la capitala per vendre los nòstres pòts de flors.*

– *La pichona se sona pas Lin Lei ?* demandèt Luo Feng.

– *Si-ben, es plan son pichon nom.*

Luo Feng lo mercegèt e partiguèt al tròt sul caval. Faguèt lo torn de l'ostal e ausiguèt una drolleta qu'apelava « Mamà ». Tota sola, en plen mitan de la cort, Lin Lei caminava en trantalhant. Luo Feng prenguèt alara un clavèl de la bata de son caval e lo plantèt dins lo cap de Lin Lei, just al tuc de sa clòsca. Puèi s'enfugiguèt, pensant que la drolleta èra mòrta.

Pr'aquò, Lin Lei sofriguèt pas un sol moment d'aquel clavèl plantat dins son cap, e cresquèt fins que los parents moriguèsson. Al prèp d'eles, aviá après a compausar de ramelets de flors maravilhosas, ne vendiá pro per s'alimentar, mas son còr èra claufit de lagui dempuèi la mòrt dels parents. Son sòrt esmoguèt la femna del prefècte de la vila que l'adoptèt e li ensenhèt a pintrar de flors e a escriure de poèmas. Mai Lin Lei creissiá, mai se fasiá polida e talentuosa. Lèu, la femna del prefècte sosquèt de li trobar un espós.

Pendent totes aquelas annadas, Luo Feng aviá pas trobat cap de dròlla a son gost. Trabalhava nuèit e jorn per dobridar la seuna solitud e escriviá de libres encara mai espesses que lo de l'òme vièlh de la luna. Sovent pensava a Lin Lei e regantava de l'aver tuada.

Doncas lo prefècte, qu'aviá legits e presats totes los libres de Luo Feng, lo faguèt cridar per tant que trabalhèsse amb el. Atal Luo Feng venguèt demorar a Hang Zho e, coma èra celibatari, lotjava dins la maison del prefècte. Al cap de solament tres jorns, Luo Feng e Lin Lei se rescontrèron dins lo casal del prefècte. S'enamorèron un de l'autre tanlèu qu'escambièron lo primièr agach. De tament que Lin Lei e Luo Feng èran polits e provesits, l'una per la pintura, l'autre per l'escritura, tot lo monde foguèt d'acòrdi que se maridèsson.

D'aquí enlà foguèron uroses e sabían pas qual mercejar de los aver faites se rescontrar. Luo Feng regretèt d'aver cregut las paraulas de l'òme vièlh de la luna ducas que sa femna li diguèsse qu'aviá sovent mal de cap. Lin Lei prenguèt tota mena de potingas, mas lo mal la fasiá sofrir de mai en mai. Tafurat per la pena de sa femna, Luo Feng mandèt lo mètge mai famós de la vila per la garir.

– *Aplicatz aqueste balme sul cap e vos tornarei veire dins un parelh de jorns, aviá dich lo mètge.*

Luo Feng pensava pas qu'un mal de cap tan grèu se poguèsse garir ambe una potinga tan simpla. Çaquelà al cap d'un jorn a pena, alara qu'alisava lo pel de la femna, sentiguèt una punta li picar lo det. Delicadament desseparèt la cabeladura de Lin Lei en doas blestas e traiguèt dapasset lo daquòs estranh.

Un clavèl, èra un clavèl ! E Luo Feng reconeguèt lo clavèl qu'aviá plantat dins lo cap de Lin Lei.

D'aquí endavant, Lin Lei sofriguèt pas mai de mal de cap e coneguèt un bonaür perfiech ambe lo seu. Cada nuèit mancavan pas de saludar la luna e d'alisar als pès l'invisible cordelon roge.

*Revirat per la classa d'occitan lengadocian,
amb lor professor Bernat VERNHIÈRAS
cors intensiu mejan, EOE de 2008.*

Ambe un brave mercés al nòstre interprèta chinés :

HAN Pan lu 韩盼路

Lexic chinés

L'Òme vièlh de la luna

L'Òme vièlh de la luna : Yue Xia Lao Ren

月下老人

Luo Feng

落風

Lo libre dels maridatges : Hun Shu

婚書

Lin Lei

琳蕾

Lo cordelon roge : Hong Sheng

紅繩

Lo cantonier de La Francesa

París, s'apelava, o puslèu l'apelavan París dempuèi qu'aviá fait lo servici militari a *Maison-Laffitte* e que se n'èra tornat al pais, lo cap e la boca conflas dels sovenirs de las lutzes de la capitala e de la carrièra Sant Denis. Lo siu nom vertadièr se l'èran desbrenbat.

Lo París èra cantonier, o puslèu agent d'entretèn del S.I.V.O.M. de La Francesa. Lo París menava la desbartassadoira suls camins comunals del canton e desbartassava los valats.

Aquel jorn, a miègjorn picant, aviá arrestat lo tractoràs irange sus una talvèra, n'èra davalat e aviá dinnat a l'ombra d'un casse, qu'aviá decidit de manjar sus plaça, per pas pèdre de temps. Puèi, en esperar las doas oras reglamentàrias per tornar montar sus la maquina, s'èra alongat per far prangièra.

Foguèt desrevelhat per un truc sul ventre : quicòm li èra tombat sul ventre. Se quilhèt en se fretar los uelhs e en renegar : aquí, a costat d'el i aviá una poma. Oc ben, èra una poma que li èra tombada dessus. Çaquelà, dormissiá pas jos un pomièr, èra ben alongat jos un casse. Amassèt la poma. L'agachava, agachava lo fuelhum del cassa sens comprene d'ont podiá venir aquela poma.

La poma, èra una poma jauna, amb de partidas que tiravan sul verd e d'autres sul roge, una poma pas tròp bèla, una poma que coneissiá pas : èra pas una golden, ni una bertrana, ni una chantecler, probable una varietat anciana e doblidada.

Mentre que l'agachava, ausiguèt cacalasses. Levèt los uelhs : aquí, apiejadas a la desbartassadoira tres femnas risián. Tres femnas polidas coma l'alba, que raiavan tament que lo tractoràs ne semblava tresmudat. Una blonda, una rossèla, una maurèla. Portavan de raubas qu'èran pas de raubas, una mena de vèl, de saile que las entornejava. Lo París ne demorèt boca-badanta. Foguèt encara mai estonat quand ausiguèt las tres femnas parlar sens que boleguessen las pòtas.

- *Sèm tres sòrres, li disiá la rossèla. Nos carpinham fa bèla pausa per saber qui de nosautras tres es la mai polida. Seràs lo jutge que trençaràs . A tu de dire qui de nosautras tres es la mai polida : la poma que t'avèm jetada, la balharàs a la qu'auràs causida.*

Lo París demorava mut. Agachava las tres femnas, agachava la poma, plan entrepachat : la quina causir ? Èran totas las tres tament polidas, tament polidas qu'èra a se demandar s'èran de femnas o d'immortalas.

Mentre que soscava ausiguèt la rossèla que li disiá :

- *Anèm, brave París, se me causisses te balharai lo poder.*

- *Serai cap cantonier ? – Mai qu'aquò – conse ? – Mai qu'aquò. – conselhèr general ? – Mai qu'aquò ...*

Camin de las peiretas

*La selva de ma vida s'embartassa e s'entenèbra
e mas cambas venon persugas de la lassiera del camin.*

*Adejà s'entrevetz, demest las brancas negras,
lo castèl sorne del Dragàs,
amb son lum calelhejant qu'embelina.*

*Sabi ben qu'un jorn el me manjarà
— ni vos ni ieu ni lo rei non i escapa —
mas daissatz, o ! daissatz-me donc,
mercés a las peiretas blancas del remembre,
tornar, quand non fosquèsse qu'un moment,
jol tet aimat de mon enfància
per i trobar, dins un canton plen de doçor,
lo pan d'Amor e l'aiga d'Innocència,
lo fòc d'Esper que canta e dança,
e la paraula que ditz Tot
dins una claror d'alba.*

Andrieu LAGARDA

Lo portanèl

S'èran installats al mièg de l'estiu dins lor ostal novèl .

El aviá pres la retirada dempuèi tres ans, e èra anat « a l'estrangièr », dins un departament vesin, per esperar que la siá companha prenguèsse, ela tanben, la retirada. A n'aquel moment, tornariàn totes dos al país.

Avián cercat un ostalon que lor conveguèsse : pas tròp bèl, pas tròp pichon, de planpè, pròche de la vila... Sabián plan çò que volián, e capitèran de trobar quicòm que lor agradava.

Mas calià far dintrar dos ostals dins un, e per aquò far, començèron de trabalhs : lo garatge foguèt cambiat en doas pèças, amb un tròç de trast. E per margar las autòs ? e per recaptar çò que trigòssa totjorn dins un ostal ? Rai d'aquò ! faguèron bastir un crane abric al pè de lor ostal, al fons de l'òrt.

Per bastir aquel abric, calguèt desbartassar a la limita del terren : elses avián un bartàs e lo vesin tanben. Los obrièrs tirèron tot aquò, e mai lo grillhatge que marcava la limita . E daissèron un pichon passatge entre la paret e lo bartàs per poder bastir lo garatge. Quand los trabalhs foguèron acabats, lo trauc demorèt.

Lo vesin estaquèt a la lesta lo grillhatge perquè aviá un can, lo

E lo París se vesia deputat, ministre, o ...
- *Ministre*, se disiá lo París, *se'n tornar dins la capitala...*
Mentre que soscava ausiguèt la maurèla que li disiá :
- *Anèm, se me causisses, brave París, te balharai la sapiença e la victòria.*
- *Serai lo melhor a las bòlas ! Poirai respondre a las questions qu'an pas de responsa, me passejar al dela de la sciéncia...*

Mentre que soscava ausiguèt la blonda que li disiá :
- *Anèm, se me causisses auràs la mai polida femna del monde...*

La mai polida femna del monde ! Mai polida que la Marinon, mai polida que las de la television o del cinemà ...
- *La quina causir ? çò disiá lo París. La rossèla ? La politica ?* mas lo París s'interessava pas a la politica e totas aquelas novèlas responsabilitats li disián pas res. Non, lo poder li disiá pas res. La maurèla ? Venir un campion, una vedeta, aver los mediàs sus l'esquina, córre las competicions, s'entrainar... *E la filosofia ?* se tormentar lo cervel, cercar de pensaments quand n'i a pas... non, aquò tanpau li disiá pas res. *La blonda ? La mai polida femna del monde ?* Mas me la panaràn, e per l'entretenir amb la paga d'un cantonièr... E puèi, ai la Marinon, es pas benleu la mai polida del monde, mas l'aimi e m'aima.

Non, al mai soscava, al mens lo París èra temptat, al mai aquel afar li disiá pas res de bon.

- *E puèi, çò disiá lo París, s'aquelas creaturas son capablas de me balhar tot aquò, devon èstre capablas tanben de me far tombar los pièges malastres sus l'esquina, se los viri la palha.*

Alavetz lo París levèt la poma e lor respondèt :

- *Que siaguessètz dònas, mortalas, fadas, immortalas, sètz totas tres fòrça polidas ; tament polidas que seriá un pecat de vos far present d'aquela poma pietadosa qu'es tota macada e prèsta de se poirir.*

E lo París se la portèt a la boca e se la crusquèt.

I aguèt coma un lambret e las tres femnas desapareissèron. Èran doas oras ; lo París tornèt montar sul tractoràs e continuèt a dessembartassar lo valat.

Lo París aviá pas plan de letras, aviá pas fait las umanitats e aviá pas jamai legit Omèra. Podiá pas devinhar que en cruscar la poma nos aviá fait escapar, benlèu, a una guèrra.

Demai l'endeman, los Americans bombardavan Bagdad.

Bernat BERGÉ

Ròquí, qu'aimava plan de seguir las canhas al bon moment e que s'escapava aisidament.

Elses tanben aviàn un canhòt, borrut, crençós : un can de ma-meta, veses. Se sonava Pichon.

Quand arribèron a la debuta de l'estiu per aprestar l'ostal avant de mudar los catons, lo vesin venguèt los veire. Era un òme dubèrt, qu'aimava fòrça la companhia e que se languissiá d'aver de monde per chapar. Ajudava lo monde sovent, aital, pel plaser. En mai, sabiá tot far, aquel òme, e aviá totes los utisses que caliá. S'en-devenian plan amb aquelles vesins.

Cada matin, lo Ròquí anava pissar sul bartàs, al pè del trauc, de son costat. E cada matin, lo Pichon fasiá çò mème de son costat a el. S'endevenián plan aquelles cans.

E cada jorn, siá el, siá lo vesin, siá las femnas, se parlavan, aital, per dessusís lo grilhatge.

S'acostumèron lèu a passar d'un ostal a l'autre, per se rendre servici, per parlar un pauc de tot – qu'aquel vesin coneissiá plan la lenga nòstra – per prendre l'aperitiu o lo cafè... mas, a cada còp caliá far lo torn del bartàs .

Un jorn qu'eran aital a se parlar pel trauc, ela diguèt :

« *Fin finala, quò's plan aquel trauc. Pustlèu que de lo barrar, seriá melhor de li metre un portanèl* »

« *E perquè pas ?* respondèt lo vesin. *Justament n'ai un de tot pres, aquí, que n'en fau pas res* ».

L'idèia faguèt son camin. E un matin, a la davalada, lo vesin metèt en plaça lo portanèl polit, plan pintrat en verd. Penjèt la clau a costat e diguèt :

« *Aital, se un jorn n'avem un confle de nos veire, aurèm pas que de barrar a clau e de gardar la clau per empachar l'autre de venir !* »

Los cans foguèron contents ; los òmes tanben, segur . Ara, la pòrta de dintrada, lo portanèl, e la pòrta del vesin son alinhadas e servisson plan sovent.

La setmana passada, quò's quitament la gatona negra que sautèt lo portanèl e que s'amaguèt dins lo garatge del vesin. Lo Ròquí chapava tant que podiá e la vesina venguèt al secors de la paura mineta tota espaurugada ; dubriguèron las pòrtas e lo portanèl e la gata partiguèt a l'escorsa se metre a l'arruc. Finalament, anava plan aquel portanèl.

E la clau es totjorn penjada...

Chantal PORTAL

TRES CONTARALHAS

La pregària a la Bona Maire

Un còp, i aviá una femnòta que cada jorn s'en anava davant l'autar de la Bona Maire que teniá dins sos brases l'Enfant Jèsus.

E prosternada a sos pès, i disiá :

- *Bona Maire, se vos plai, donatz-me pan del blanc, una costelhetta e de bon vin blanc.*

Lo campanièr, cada còp, se demandava çò que podiá dire la femnòta a la Bona Maire.

Un jorn, se metèc a l'espèra, amagat darrèr l'image sant, e entendèc çò que disiá.

- *Bona Maire, se vos plai, donatz-me pan del blanc, una costelhetta e de bon vin blanc.*

Alavetz, en prenent la votz d'un mainatge :

- *Anem, pigra, fariás melhor d'anar trabalhar, que siás pas malauta.*

E la femna de rebecar :

- *Vòls te calhar, tu, pichon polisson ? Es pas a tu que parli... Parli a ta maire que ne sap mès que tu !*

La corsa d'ases

Cada an, endà la hèsta, au mes de març, i aviá una corsa d'ases. Una corsa d'ases vertadera. Ambe le sulquí, coma a la Cepièra.

A-n-aquera epòca, le Matiu Raspaud hasiá le commèrç d'aqueth bestiar. Passava cada setmana peus endrets, crompava ases e saumas, tot çò que podiá trobar, e les portava a l'abatoèr. Mès a fòrça de n'amassar per Arièja e apr'aquiu ven-

guèc que se hasián rares. Talament qu'a la fin n'i aviá gaireben cap. È arribèc que ne demorava pas mès que tres o quate en competicion. E l'an d'apèi, tres. Coma si la raça se'n estèsse perduda.

La darrèra annada que se hasquèc la corsa, i aviá pas mès que duas bèstias : la sauma de Florac (sabèt ? lo paire deu Gabrièl), e l'ase d'Ostic. Aqueste, un Tolosin pur sang ; èra estat braconièr e tirava la garra, qu'aviá pres quauque plomb. Ranquejava. Mès ranquejava pas de la lenga e, a son dire, en tota causa, èra totjorn le pus fòrt. Un Tolosin, qué !...

E donc, i aviá pas que dus concurrents. Hasèron quate còps le torn deu Pradèu.

L'endeman, un qu'èra pas vengut a la manifestacion le demanda a Ostric :

- *E ben, as hèita la corsa, ger ?*
- *Tiò !*
- *E coma se passèc ?*
- *Hasquèri segond.*
- *E le Florac, i èra ?*
- *Tiò ! i èra tanben.*
- *E eth ?*
- *Ò, eth, hasquèc pas qu'abans darrèr !...*

Le conte de la páur

La vièlha Ramonda, que sabíá un flòc de contes, teníá totjorn la pòrta dubèrta als mainatges que ne volián escotar. Ne sabíá que menavan páur, que quand les disíá, aviátz las tripas nosadas e le pel que se vos quilhava sul cap. A nèit falhida, en tornant a l'ostal, vos semblava que le Diable e las brèishas vos seguissián. Apèi, al lièit, podiátz pas clucar la parpèlha e, un còp endurmit, ne somiàvatz tota la nèit.

«La Ramonda, deu pas sapier çò qu'es, d'aver páur. Un jorn nos la cal espantar, prepausèc Gaston del Baudrut qu'èra la crèma dels despiètosos. Ai mon idèa. Dijaus a cinc oras, vos i cal anar fèr dire le conte de "Gara que tombi" e veiretz çò que se passarà».

Le Gaston, le Toèna e le Quoquin — tres de bonas granas ! — and una vièlha pèl de craba borrada de pelhòts avián adobat a l'amagat un espèça de manequin, i estaquèron qualquas boitas de consèrvas e, a l'ora dita, montèron sul teulat de la Ramonda en passant pel badavèspre de l'ostal vesin. D'amont estant, pel canon de la cheminièra, escotavan la contaira debanar le conte davant l'escabòt de visitaires qu'i l'avián demandat.

Al moment que la Ramonda fasiá «Gara que to-om mbi...» en imitant la votz esglasianta del Diable tombant per la cheminièra, s'ausis un grand tintamarra e parrabast ! un quicòm de negre se ven espotir dins le fòc, en esparricant les tisons de tot costat.

Còp sec la Ramonda s'es levada de ressauton en se senhant, mentre que les escotaires corisson en gisclant cap a la pòrta e gara fúger !...

La brava vièlha, quand compreguèc çò que s'èra passat, arrestava pas de romegar : «Aquesta, coquinasses, ja me la pagaretz !»... Tres jorns apèi, les coquinasses se presentèron e fosquèron recebuts coma si res non èra...

La Ramonda sabíá pas çò que «rancura» vòl dire.

Andrieu LAGARDA

L'occitan blos Ai trabalhat tota la jornada

I a pas agut un periòde, dins ma vida, que «sabiái pas l'occitan». Gràcias als occitanoparlants de la Lomanha orientala (comarca de Bèumont de Lomanha) e del Naut Savés (comarca de Samatan) ai totjorn agut un contacte estrech ambe la lenga occitana, dins sa fòrma gascona. Las circonstàncias de la vida o an volgut aital, sense cap de meriti de ma part : per ieu, saber l'occitan dels parlaires naturals, o considèri pas coma un meriti que ne poiariái èsser gloriós ; o considèri coma un privilègi que soi pas lo sol a aver.

E, quand constati una distorsion entre l'occitan qu'ai totjorn ausit e l'occitan dels que l'an après «a l'escòla», «a l'universitat» e «dins los libres», me pausi de questions.

Ai totjorn ausit : *Uèi, ai trabalhat tota la jornada ; Li a calgut tota la matinada per far çò qu'aviá a far ; A pas dormit de tota la nuèch ; O ai cercat per tot l'ostal ; Cresi pas que te manges tota aquela sopa.* (Fau pas que transpausar en occitan estandard l'occitan gascon : *Auèi, è trabalhat tota la jornada ; L'a calut tota la maitinada ende hèr çò qu'auèu a hèr ; A pas dromit de tota la nèit ; Ac è cercat per tota la maison ; Cresi pas que te minges tota aquera sopa.*)

E, quand preni la lenga nòstra al començament de son istòria, dins aquel grand tèxte medieval qu'es *La cançon de la crosada*, tròbi exactament la meteissa sintaxi. (Preni las citacions dins Eugène Martin-Chabot, *La chanson de la croisade albigeoise*, «Les Belles Lettres». Ajusti los accents grafics qu'i son pas dins l'original, per tal que siá de melhor legir).

Per totas las carrèiras. «Per totas las carrièiras». (T II, p. 96)

Tota l'autra tèrra mi sembla paubretatz. «Tota l'autra tèrra me sembla pauretat». (T II, p. 142)

E vos seretz ab lor, / E'ls cavaèrs faiditz, tota la nòit e'l jorn. «E vosautres seretz ambe eles, e tanben los cavalièrs faidits, tota la nuèch e lo jorn». (T II, p. 152)

Tota la nòit e'l dia nos te afazendatz. «Tota la nuèch e lo jorn nos ten ocupats». (T III, p. 194)

Per tota la vila es levatz l'espavent. «Per tota la vila s'expandís la páur». (T III, p. 218)

Ai trabalhat la jornada tota es una ipercorreccion que ne pensi pas brica de ben. Val mai dire, tot simplament, coma se ditz despuèi mila ans e coma díson los parlaires naturals : *Ai trabalhat tota la jornada.*

Quitament l'ase e lo buòu

Per indicar que qualqu'un o quicòm fa partida d'un esemble d'una manèira inesperada, se pòdon emplegar en occitan dos advèrbis : *quitament* e *emai*. Se pòt parlar d'«advèrbis d'inclusion inesperada». Son de mots qu'an lo meteis sens que *tanben* (o *tanpauc* quand la frasa es negativa) mas ambe una insisténcia particulara. Ai trobat aquò en occitan de Gasconha, de Lengadòc e de Lemosin.

Que'm parla. Que'm liura pòc a pòc los sos secrets qui quitament los vielhs de Bordalàs no coneishen pas mei. (S. Javaloyès, Tranga, 2005, p. 9).

Del Castelet se podiá véser Montalban, la plana de Tarn e la de Gàrona, e quitament lo pòrt de Bordèus. (Crestian Mathieu, Lo Gai Saber, abrial de 1982, p. 336).

I èra quitament lo dròtle (dròtle es una varianta de dròlle). (Simin Palai, Dictionnaire, 1961).

[Dins l'estable, tot èra tranquille e las bèstias dormissán] quitament l'ase e lo buòu. (A. Vermeosa, Jous la cluchado, 1951, p. 100).

Emai (escrich en un sol mot per Rogièr Barta e Fèlix Castan) pòt aver lo meteis sens e s'emplega tanben en occitan provençal.

Quatre òmes d'accion, amb cadun sa mentalitat, segur, emai sas imperfeccions. (R. Barta, Pròsas de tota mena, p. 29).

De pertot s'afana l'umanitat : sèm africans, americans emai mai asiatics que non pas europèus. (F. Castan, Epòs/Ethòs, 2001, p. 130, Inedit).

Aquò se ditz en catalan *fins i tot* (o *àdhuc* dins un estil mai literari), en castelhan *incluso, hasta*, en italian *anche*, en francés *même, y compris*.

La locucion *i compris* que se legís de mai en mai sovent es un gròs francisme que s'es pas jamai dich en lenga nòstra e que fa partida de la lenga farlabicada de qualques occitanistas. En francés, y *compris* es una locucion que lo gramatician Maurici Grevisse senhala coma recenta : «*Y compris... a pu prendre récemment le sens adverbial de «aussi», «même».* (Le bon usage, 1964, p. 794).

En italian, i a pas de **ci compreso* nimai de **hi comprès*. Nòstre *i comprès* es un «francisme intellectional», totalament inatestat dins l'occitan dels parlares naturals e emplegat sonque per qualques occitanistas. Per s'exprimir dins un occitan banalament corrècte, al francés *Tout le monde doit payer, y compris les enfants*, correspond l'occitan *Tot lo mond deu pagar, quitament los mainats* o *Tot lo mond deu pagar, emai los mainats*.

Jacme TAUPIAC

Provèrbes

Relacions umanas

* **A l'espital e la preson,
se coneis lo companhon.**

* **Val mai un amic pròche,
qu'un parent luènh.**

* **Qui se fisa pas als autres,
degun se fisa pas a el.**

* **Se vòls prene un bon conselh,
pren conselh d'un òme vièlh.**

* **Fas lo ben e non fascas lo mal,
cap d'autre sermon te cal.**

* **Val mai gents, qu'argent.**

* **L'òme comanda e la femna fa çò que vòl.**

* **Filha qu'agrada, es mitat maridada.**

* **Val mai èsser sol que mal acompanyat.**

* **Se comportar ben, còsta pas res.**

* **La mitat del monde se trufa de l'autre.**

* **Es pas bon francés
si ten çò que t'a promés.**

Andrieu LAGARDA